

Sygn. akt I UK 90/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 2 marca 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Beata Gudowska (przewodniczący)
SSN Halina Kiriło (sprawozdawca)
SSA Marek Procek

w sprawie z odwołania M. B.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w S.
o prawo do emerytury nauczycielskiej,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 2 marca 2017 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonej od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 29 października 2015 r., sygn. akt III AUa (...),

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę do ponownego
rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu w (...), pozostawiając temu
Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 16 stycznia 2014 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w S. odmówił ubezpieczonej M. B. prawa do emerytury nauczycielskiej argumentując, że wnioskodawczyni nie udowodniła wymaganych okresów

składkowych i nieskładkowych wynoszących 30 lat oraz nie udowodniła wymaganego okresu pracy w szkolnictwie specjalnym.

Wyrokiem z dnia 26 sierpnia 2014 r. Sąd Okręgowy w K. zmienił zaskarżoną decyzję i przyznał ubezpieczonej prawo do emerytury nauczycielskiej, poczynając od dnia 1 stycznia 2014 r.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że urodzona 21 września 1963 r. M. B. , w dniu 5 grudnia 2011 r. złożyła po raz pierwszy wniosek o przyznanie prawa do emerytury nauczycielskiej. Decyzją z 14 grudnia 2011 r. organ rentowy odmówił ubezpieczonej prawa do świadczenia wobec nieudowodnienia przez nią 30 lat ogólnego stażu pracy oraz z powodu kontynuowania zatrudnienia. W dniu 16 stycznia 2012 r. ubezpieczona złożyła kolejny wniosek o prawo do emerytury nauczycielskiej, przedkładając jednocześnie zaświadczenie z 11 stycznia 2012 r. wystawione przez Dyrektora Domu Dziecka [...] w K., z którego wynikało, że M. B. jest zatrudniona w tej placówce w pełnym wymiarze czasu pracy od 1 września 1987 r. do nadal, w tym od 1 września 1987 r. do 31 stycznia 2001 r. na stanowisku wychowawcy, a od dnia 1 lutego 2001 r. na stanowisku pedagoga-terapeuty. W zaświadczeniu tym zaznaczono, że na obu tych stanowiskach M. B. „jest pracownikiem pedagogicznym w rozumieniu Karty Nauczyciela” i prowadzi zajęcia dydaktyczne, wychowawcze i opiekuńcze bezpośrednio z wychowankami oraz na ich rzecz w wymaganej tygodniowej liczbie godzin obowiązkowego wymiaru takich zajęć. W piśmie tym wyjaśniono nadto, że do 31 sierpnia 1987 r. placówka była Pogotowiem Opiekuńczym nr [...] w K., od 1 września 1988 r. przekształciła się w Zespół Państwowych Pogotowi Opiekuńczych w K., następnie od 1 września 1994 r. - w Pogotowie Opiekuńcze nr [...] w K., a z dniem 1 marca 2006 r. nastąpiła reorganizacja placówki w Dom Dziecka [...] w K., tj. w wielofunkcyjną placówkę opiekuńczo-wychowawczą w rozumieniu Karty Nauczyciela. Decyzją z 23 stycznia 2012 r. organ rentowy ponownie odmówił ubezpieczonej prawa do emerytury nauczycielskiej wskazując, iż nie udowodniła ona 30 lat ogólnego stażu pracy oraz kontynuuje zatrudnienie. Na dzień 31 grudnia 2008 r. do pracy nauczycielskiej wnioskodawczyni zaliczono 21 lat, 1 miesiąc i 4 dni, natomiast do ogólnego stażu pracy - 26 lat, 2 miesiące i 29 dni. Sąd Okręgowy w K. wyrokiem z dnia 3 września 2012 r. oddalił odwołanie ubezpieczonej od powyższej decyzji organu rentowego.

W uzasadnieniu orzeczenia uznano okres pracy M. B. w Domu Dziecka [...] w K. za pracę świadczoną w placówce specjalnej w rozumieniu Karty Nauczyciela. Tym samym do przyznania ubezpieczonej prawa do emerytury nauczycielskiej wystarczyło wykazanie na dzień 31 grudnia 2008 r. 25 lat ogólnego stażu pracy. Mimo udokumentowania przez odwołującą się wymaganego stażu pracy, tak ogólnego, jak i w szkolnictwie specjalnym, jej odwołanie nie mogło zostać uwzględnione, ponieważ wnioskodawczyni pozostawała w zatrudnieniu w Domu Dziecka [...], co powodowało niespełnienie jednego z niezbędnych warunków przyznania prawa do spornego świadczenia. Powyższy wyrok Sądu Okręgowego w K. stał się prawomocny z dniem 23 października 2012 r.

Ubezpieczona na swój wniosek z 30 września 2013 r. rozwiązała stosunek pracy z Domem Dziecka [...] w K. ze skutkiem na dzień 31 grudnia 2013 r. Do końca zatrudnienia wykonywała pracę pedagoga-terapeuty. W dniu 3 stycznia 2014 r. ubezpieczona złożyła kolejny wniosek o prawo do emerytury nauczycielskiej, przedkładając jednocześnie świadectwo pracy z Domu Dziecka [...] w K., z którego wynika, że stosunek pracy ustał z dniem 31 grudnia 2013 r. na wniosek nauczyciela, tj. po myśli art. 23 ust. 1 Karty Nauczyciela. Zaskarżoną decyzją z 16 stycznia 2014 r. organ rentowy odmówił ubezpieczonej prawa do emerytury nauczycielskiej, ponieważ nie udowodniła wymaganych okresów składkowych i nieskładkowych wynoszących 30 lat oraz nie udowodniła wymaganego okresu pracy w szkolnictwie specjalnym. Organ rentowy uwzględnił 26 lat, 3 miesiące i 4 dni ogólnego stażu pracy wnioskodawczyni. Zdaniem Sądu Okręgowego, sporną kwestią jest to, czy w całym powyższym okresie zatrudnienia ubezpieczona była nauczycielem w szkolnictwie specjalnym i czy może z tego tytułu uzyskać prawo do emerytury nauczycielskiej. Wątpliwości budzi kwalifikacja okresu zatrudnienia ubezpieczonej od 1 marca 2006 r. do 31 grudnia 2013 r. w Domu Dziecka [...] w K..

Sąd pierwszej instancji podkreślił, że w sprawie o sygnaturze akt XI U (...) uznano za pracę w szkolnictwie specjalnym okres zatrudnienia M. B. zarówno w Pogotowiu Opiekuńczym, jak i w Domu Dziecka [...] w K., a zatem co najmniej okres od 1 września 1987 r. do 31 grudnia 2008 r. (ponad 21 lat). W uzasadnieniu zapadłego w tejże sprawie wyroku z dnia 3 września 2012 r. Sąd Okręgowy zgodził się z twierdzeniem ubezpieczonej oraz ze stanowiskiem Departamentu Pragmatyki

Zawodowej Nauczycieli Ministerstwa Edukacji Narodowej zawartym w piśmie z 8 maja 2006 r., że szkolnictwo specjalne w rozumieniu Karty Nauczyciela odnosi się do wszystkich jednostek organizacyjnych, o których mowa w art. 1 ust. 1 i ust. 1a tej ustawy, które nie mają charakteru ogólnodostępnego i zajmują się kształceniem i działalnością opiekuńczo-wychowawczą nad dziećmi i młodzieżą wymagającą stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy. Taką właśnie jednostką jest Dom Dziecka [...] który jako placówka wielofunkcyjna, łączy w sobie zarówno zadania przewidziane dla placówek wsparcia dziennego, skierowane na dziecko i jego rodzinę, jak i placówek interwencyjnych, jaką było Pogotowie Opiekuńcze.

Sąd Okręgowy obecnie rozpoznający sprawę podzielił tę konstatację i ustalił, że zarówno okres zatrudnienia ubezpieczonej w Pogotowiu Opiekuńczym, jak i w Domu Dziecka [...] w K. od 1 września 1987 r. do 31 grudnia 2008 r., jest okresem pracy w szkolnictwie specjalnym w rozumieniu art. 1 ust. 1a Karty Nauczyciela.

Odnosząc się do kolejnej kwestii, tj. do złożenia przez M. B. wniosku o emeryturę dopiero w styczniu 2014 r., Sąd pierwszej instancji uznał, że ta okoliczność nie ma istotnego znaczenia, ponieważ wszystkie warunki konieczne do nabycia prawa do emerytury nauczycielskiej ubezpieczona spełniła do dnia 31 grudnia 2013 r. Zgodnie zaś z art. 237 ust. 1 w związku z art. 251 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. z 2011 r. Nr 149, poz. 887), w stosunku do osób, o których mowa w art. 1 ust. 1a Karty Nauczyciela w brzmieniu obowiązującym do dnia wejścia w życie niniejszej ustawy (tj. w brzmieniu obowiązującym do dnia 1 stycznia 2012 r.), zatrudnionych w placówkach opiekuńczo - wychowawczych, o których mowa w art. 228 ust. 1 i art. 229 ust. 1-7, Kartę Nauczyciela stosuje się przez okres 2 lat od dnia wejścia w życie ustawy. Powyższe unormowania pozwalają zatem uznać, że w stosunku do ubezpieczonej należało stosować przepisy Karty Nauczyciela do dnia 1 stycznia 2014 r. Skoro odwołująca się do tej chwili spełniła wszystkie przesłanki, jakie w celu nabycia prawa do emerytury nauczycielskiej stawia art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela, to uzasadnione jest stwierdzenie, że powyższe świadczenie przysługuje jej i to niezależnie od daty, z jaką złożyła stosowny wniosek emerytalny. Ubezpieczona spełniła bowiem przesłanki dotyczące wykazania do dnia 31 grudnia 2008 r. wymaganego ogólnego i specjalnego stażu pracy (odpowiednio 25 i 20 lat) i

choć jest członkiem otwartego funduszu emerytalnego, to złożyła wniosek o przekazanie środków zgromadzonych na tamtejszym rachunku, za pośrednictwem ZUS, na dochody budżetu państwa, a nadto na własny wniosek rozwiązała stosunek pracy w okresie stosowania art. 1 ust. 1a Karty Nauczyciela, czyli z dniem 31 grudnia 2013 r. Z tych przyczyn Sąd Okręgowy zmienił zaskarżoną decyzję i przyznał ubezpieczonej prawo do emerytury nauczycielskiej, poczynając od dnia 1 stycznia 2014 r., czyli po spełnieniu ostatniej z wymaganych przesłanek, ale nie wcześniej, niż od miesiąca, w którym złożyła wniosek o emeryturę.

Na skutek apelacji organu rentowego, Sąd Apelacyjny w (...) wyrokiem z dnia 29 października 2015 r. zmienił zaskarżone orzeczenie i oddalił odwołanie.

Sąd drugiej instancji zauważył, że Karta Nauczyciela nie zawiera definicji pojęcia szkolnictwa specjalnego. Definicję szkoły lub oddziału specjalnego zamieszczono w art. 3 pkt 1a i b ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (jednolity tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 2156), zgodnie z którym: ilekroć w dalszych przepisach (tej ustawy) jest mowa bez bliższego określenia o szkole specjalnej lub oddziale specjalnym - należy przez to rozumieć odpowiednio: szkołę lub oddział dla uczniów posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, zorganizowane zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 71b ust. 7 pkt 2; szkołę lub oddział zorganizowane w podmiocie leczniczym, o którym mowa w przepisach o działalności leczniczej, oraz w jednostce pomocy społecznej, w celu kształcenia dzieci i młodzieży przebywających w tym podmiocie lub jednostce, w których stosuje się odpowiednią organizację kształcenia oraz specjalne działania opiekuńczo-wychowawcze, zorganizowane zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 71c ust. 2. Wydane z tych delegacji ustawowych przepisy wykonawcze, to: rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 18 stycznia 2005 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w specjalnych przedszkolach, szkołach i oddziałach oraz w ośrodkach (Dz.U. Nr 19, poz. 166), zastąpione z dniem 1 września 2011 r. przez rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w specjalnych

przedszkolach, szkołach i oddziałach oraz w ośrodkach (Dz.U. Nr 228, poz. 1489), a także rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 27 lutego 2003 r. w sprawie organizacji kształcenia oraz warunków i form realizowania specjalnych działań opiekuńczo-wychowawczych w szkołach specjalnych zorganizowanych w zakładach opieki zdrowotnej i jednostkach pomocy społecznej (Dz.U. Nr 51, poz. 446), zastąpione z dniem 4 kwietnia 2013 r. przez rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 8 marca 2013 r. w sprawie organizacji kształcenia oraz warunków i form realizowania specjalnych działań opiekuńczo-wychowawczych w przedszkolach i szkołach specjalnych, zorganizowanych w podmiotach leczniczych i jednostkach pomocy społecznej (Dz.U. z 2013 r., poz. 380).

W niniejszej sprawie poza sporem pozostawało, że Dom Dziecka „[...]” w K. miał status wielofunkcyjnej placówki socjalizacyjno-interwencyjnej w rozumieniu § 7 rozporządzenia Ministra Polityki Społecznej z dnia 14 lutego 2005 r. w sprawie placówek opiekuńczo-wychowawczych (Dz.U. Nr 37, poz. 331), wydanego na podstawie art. 81 ust. 1 pkt 10 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. Nr 64, poz. 593, Nr 99, poz. 1001 i Nr 273, poz. 2703). Placówka ta zapewniała dziecku dzienną i całodobową opiekę oraz wychowanie, realizując zadania przewidziane dla placówki wsparcia dziennego, placówki interwencyjnej i placówki socjalizacyjnej, a także łączyła dzienne i całodobowe działania terapeutyczne, interwencyjne i socjalizacyjne skierowane na dziecko i rodzinę dziecka. Brak zatem podstaw do przyjęcia, aby zatrudnienie ubezpieczonej w tej placówce mogło być uznane w rozumieniu art. 88 Karty Nauczyciela w związku z art. 3 pkt 1a i b ustawy o systemie oświaty za uprawniające do przejścia na emeryturę po dwudziestopięcioletnim okresie zatrudnienia, w tym po 20 latach wykonywania pracy w szczególnym charakterze w szkolnictwie specjalnym (i rozwiązaniu na swój wniosek stosunku pracy).

Nie budzi przy tym wątpliwości, że w spornym okresie ubezpieczona wykonywała pracę nauczycielską i z tego punktu widzenia za oczywistą należy uznać treść pisma Departamentu Polityki Rodzinnej Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej z 12 lipca 2014 r., dotyczącego wydłużenia do dnia 31 grudnia 2013 r. zrównania praw nauczycieli, wychowawców i innych pracowników pedagogicznych określonych w art. 1 ust. 1 Karty Nauczyciela, z nauczycielami, wychowawcami i

innymi pracownikami pedagogicznymi określonymi w art. 1 ust. 1a Karty Nauczyciela. Przepis art. 1 ust. 1a Karty Nauczyciela nie jest jednak pomocny w rozstrzygnięciu, czy w spornym okresie ubezpieczona wykonywała pracę w szczególnym charakterze w szkolnictwie specjalnym. Przepis ten (uchylony z dniem 1 stycznia 2011 r. przez art. 204 pkt 1 lit. a ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej - Dz.U. Nr 149, poz. 887) stanowił, że ustawie podlegają również nauczyciele, wychowawcy i inni pracownicy pedagogiczni zatrudnieni przed dniem wejścia w życie ustawy z dnia 27 czerwca 2003 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 137, poz. 1304) w publicznych placówkach opiekuńczo-wychowawczych oraz ośrodkach adopcyjno-opiekuńczych działających na podstawie ustawy z dnia 29 listopada 1990 r. o pomocy społecznej (Dz.U. z 1998 r. Nr 64, poz. 414 ze zm.). Nie obejmował natomiast nauczycieli i wychowawców placówek specjalnych działających na podstawie ustawy o systemie oświaty. Z tych przyczyn za nietrafne należy uznać stanowisko Departamentu Pragmatyki Zawodowej Nauczycieli Ministerstwa Edukacji Narodowej zawarte w piśmie z 8 maja 2006 r., że szkolnictwo specjalne w rozumieniu Karty Nauczyciela odnosi się do wszystkich jednostek organizacyjnych, o których mowa w art. 1 ust. 1 i ust. 1a tejże ustawy, które nie mają charakteru ogólnodostępnego i zajmują się kształceniem i działalnością opiekuńczo-wychowawczą nad dziećmi i młodzieżą wymagającą stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy. W konsekwencji nieprawidłowy był także pogląd wyrażony przez Sąd Okręgowy w uzasadnieniu wyroku z dnia 3 września 2012 r. w sprawie sygn. akt XI U (...), że taką właśnie jednostką jest Dom Dziecka [...] który jako placówka wielofunkcyjna, łączy w sobie zarówno zadania przewidziane dla placówek wsparcia dziennego, skierowane na dziecko i jego rodzinę, jak i placówek interwencyjnych, jaką było Pogotowie Opiekuńcze.

Powyższy wyrok został zaskarżony w całości skargą kasacyjną ubezpieczonej. Zaskarżonemu wyrokowi zarzucono naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię: art. 88 ust. 1 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. - Karta Nauczyciela, przez przyjęcie, że prawo do emerytury nauczycielskiej mają nauczyciele szkół, placówek, zakładów specjalnych oraz zakładów poprawczych i

schronisk dla nieletnich, którzy legitymują się dwudziestopięcioletnim okresem zatrudnienia, w tym 20 latami wykonywania pracy w szczególnym charakterze w szkolnictwie specjalnym w rozumieniu art. 3 pkt 1a i b ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, a tym samym błędne przyjęcie, że ubezpieczona nie spełnia warunków do przyznania jej prawa do emerytury nauczycielskiej uzasadnionej odpowiednim stażem zatrudnienia w szkolnictwie specjalnym, podczas gdy prawidłowa wykładnia tej normy powinna prowadzić do wniosku, iż ubezpieczona spełnia warunki do przyznania jej prawa do emerytury nauczycielskiej.

Skarżąca wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i orzeczenie co do istoty sprawy, to jest o zmianę wyroku przez oddalenie apelacji organu rentowego; ewentualnie wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu w (...) oraz o zasądzenie kosztów postępowania.

Zdaniem skarżącej, prawidłowa interpretacja art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela powinna prowadzić do wniosku, że pojęcie szkolnictwa specjalnego w rozumieniu tej ustawy należy interpretować szeroko, gdyż odnosi się do wszystkich jednostek organizacyjnych, o których mowa w art. 1 ust. 1 i 1a (co do ust. 1a - do dnia 31 grudnia 2013 r.) powołanej ustawy, które nie mają charakteru ogólnodostępnego i zajmują się kształceniem i działalnością opiekuńczo-wychowawczą nad dziećmi i młodzieżą wymagającą stosowania specjalnej organizacji pracy i metod pracy, a tym samym istnieją podstawy do uznania pracy pracowników pedagogicznych wielofunkcyjnych placówek opiekuńczo-wychowawczych (pogotowia opiekuńcze, domy dziecka) za zatrudnienie w szkolnictwie specjalnym. Wskazała, że Dom Dziecka [...] w którym była zatrudniona, miał status wielofunkcyjnej placówki socjalizacyjno-interwencyjnej, a placówka ta zapewniała dziecku dzienną i całodobową opiekę oraz wychowanie, realizując zadania przewidziane dla placówki wsparcia dziennego, placówki interwencyjnej i placówki socjalizacyjnej, a także łączyłaienne i całodobowe działania terapeutyczne, interwencyjne i socjalizacyjne, skierowane na dziecko i rodzinę dziecka. Przy takim zakresie funkcji i zadań, prawidłowe było stanowisko Sądu Okręgowego, poparte stanowiskiem Ministerstwa Edukacji Narodowej, że zatrudnienie w tego rodzaju placówce

powinno być uznawane za wykonywanie pracy w szczególnym charakterze w szkolnictwie specjalnym, gdyż uwzględniając zakres zadań takiej placówki, uzasadniają one stosowanie specjalnej organizacji i metod pracy.

Sąd Apelacyjny stanął na stanowisku, że definicję szkoły lub oddziału specjalnego zawiera art. 3 pkt 1a i b ustawy o systemie oświaty, zgodnie z którym, należy przez to rozumieć szkołę lub oddział dla uczniów posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, zorganizowany zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 71b ust. 7 pkt 2 ustawy, albo w szkole lub oddziale zorganizowanym w podmiocie leczniczym, o którym mowa w przepisach o działalności leczniczej, oraz w jednostce pomocy społecznej, w celu kształcenia dzieci i młodzieży przebywających w tym podmiocie lub jednostce, w których stosuje się odpowiednią organizację kształcenia oraz specjalne działania opiekuńczo- wychowawcze, zorganizowane zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 71c ust. 2 ustawy. Zdaniem skarżącej, stanowisko to opiera się na zbyt wąskim rozumieniu powołanego przepisu. Prawidłowa, szersza interpretacja tej normy powinna prowadzić do uznania, że ubezpieczona spełnia określone w art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela przesłanki uzyskania prawa do emerytury nauczycielskiej po dwudziestopięcioletnim okresie zatrudnienia, w tym po 20 latach wykonywania pracy w szczególnym charakterze w szkolnictwie specjalnym.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna zasługuje na uwzględnienie.

Inicjując rozważania w przedmiotowej sprawie warto przypomnieć, że wraz z wejściem w życie ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2016 r., poz. 1440 ze zm., dalej jako ustawa o emeryturach i rentach z FUS), zarysowały się dwa odrębne systemy emerytalne nauczycieli, wywodzące się z potraktowania pracy nauczycielskiej jako zatrudnienia w szczególnym charakterze. Pierwszy z nich związany jest z wykonywaniem pracy w szczególnym charakterze w rozumieniu art. 32 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS (w odniesieniu do osób urodzonych przed 1 stycznia 1949 r.) i art. 46 ust. 1 w związku z art. 32 ust. 1

ustawy o emeryturach i rentach z FUS (w odniesieniu do osób urodzonych po 31 grudnia 1948 r., a przed 1 stycznia 1969 r., jeśli wszystkie warunki do emerytury określone w art. 32 ustawy spełnią do dnia 31 grudnia 2008 r.) oraz art. 184 tej ustawy (w odniesieniu do osób urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r., które do końca 2008 r. nie ukończyły wieku uprawniającego do wcześniejszej emerytury, ale staż ubezpieczeniowy i staż pracy w szczególnym charakterze osiągnęły do dnia wejścia w życie ustawy o emeryturach i rentach z FUS), a nadto przepisów rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.). Natomiast drugi system to ten, w którym warunki emerytalne tej grupy zawodowej unormowane są przepisami odrębnymi, tj. art. 88 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (jednolity tekst: Dz.U. z 2014 r., poz. 191 ze zm.), do których odsyłają (w odniesieniu do poszczególnych grup wiekowych nauczycieli) art. 32 ust. 5 i art. 47 ustawy o emeryturach i rentach z FUS (wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 3 lipca 2003 r., II UK 323/02, OSNP 2004 nr 11, poz. 197 i z dnia 24 kwietnia 2008 r., II UK 262/07, OSNP 2009 nr 15-16, poz. 211). Ową odrębność systemów emerytalnych nauczycieli akcentuje również art. 86 Karty Nauczyciela, zgodnie z którym nauczyciel oraz członek jego rodziny mają prawo do zaopatrzenia emerytalnego określonego w przepisach ustawy o emeryturach i rentach z FUS, z uwzględnieniem przepisów Karty Nauczyciela, z tym że nauczyciel zaliczany jest do pracowników wykonujących prace w szczególnym charakterze. Wprawdzie przepisy art. 32 i art. 46 ustawy o emeryturach i rentach z FUS oraz art. 88 Karty Nauczyciela nie pozostają w bezpośrednim związku normatywnym i regulują odrębne podstawy prawa do emerytury nauczycieli, to jednak w obydwu przypadkach mamy do czynienia ze świadczeniami emerytalnymi o wyjątkowym charakterze, zatem interpretacja tych przepisów musi być ścisła (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 października 2010 r., II UK 108/10, LEX nr 688682). Przepis art. 88 Karty Nauczyciela w zakresie uprawnień emerytalnych nauczycieli samodzielnie określa wszystkie wymagania, których spełnienie uprawnia nauczyciela do przejścia na emeryturę w niższym wieku (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 czerwca 2010 r., II UK 64/10, LEX nr 6074460).

Sytuację nauczycieli urodzonych - jak wnioskodawczynie - po 31 grudnia 1948 r., a przed 1 stycznia 1969 r. uregulowano w art. 150 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Na mocy tego przepisu dokonano zmiany w Karcie Nauczyciela, dodając w art. 88 ust. 2-2a w brzmieniu: „Nauczyciele urodzeni po dniu 31 grudnia 1948 r., a przed dniem 1 stycznia 1969 r. zachowują prawo do przejścia na emeryturę bez względu na wiek, jeżeli:

1) spełnili warunki do uzyskania emerytury, określone w ust. 1, w ciągu ośmiu lat od dnia wejścia w życie ustawy o emeryturach i rentach z FUS, z wyjątkiem warunku rozwiązania stosunku pracy, oraz

2) nie przystąpili do otwartego funduszu emerytalnego albo złożyli wniosek o przekazanie środków zgromadzonych na rachunku w otwartym funduszu emerytalnym, za pośrednictwem Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, na dochody budżetu państwa”.

Okres ośmiu lat, w którym nauczyciele urodzeni po 31 grudnia 1948 r., a przed 1 stycznia 1969 r. powinni spełnić warunki uprawniające ich do przejścia na wcześniejszą emeryturę, był dwukrotnie przedłużany: do dziewięciu lat (art. 2 ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz ustawy - Karta Nauczyciela, (Dz.U. Nr 167, poz. 1397, ze zm.), a następnie do dziesięciu lat (art. 2 ustawy z dnia 7 września 2007 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 191, poz. 1369).

Krąg uprawnionych do emerytury nauczycielskiej określony został w art. 88 ust. 1 w związku z art. 86 Karty Nauczyciela, zaliczającym nauczycieli do pracowników zatrudnionych w szczególnym charakterze, w sposób wymagający sprecyzowania pojęć "nauczyciel" oraz "praca w szczególnym charakterze", przez sięgnięcie do art. 3 pkt 1 w związku z art. 1 ust. 1 Karty Nauczyciela. Wykonywanie pracy polegającej na nauczaniu lub szkoleniu w jednostkach niebędących placówkami wymienionymi w powołanych przepisach nie spełnia warunku do uznania tej pracy za pracę nauczycielską, a osoby wykonujące ją, za nauczyciela. W obecnym stanie prawnym żadna inna praca - poza objętą przepisami art. 1 w związku z art. 3 ust. 1 Karty Nauczyciela – nie jest uznawana za pracę nauczycielską (wyroki Sądu Najwyższego z dnia 31 maja 2006 r., I UK 319/05,

Pr. Pracy 2006 nr 9, poz. 28 i z dnia 14 lutego 2013 r., III UK 51/12, OSNP 2013 nr 23 – 24, poz. 286).

W przepisach tych nauczyciele zostali zdefiniowani jako nauczyciele, wychowawcy i inni pracownicy pedagogiczni zatrudnieni w przedszkolach, szkołach i placówkach oraz zakładach kształcenia i placówkach doskonalenia nauczycieli, działających na podstawie ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (jednolity tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 2156; dalej jako ustawa o systemie oświaty), zakładach poprawczych oraz schroniskach dla nieletnich działających na podstawie ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (jednolity tekst: Dz.U. z 2014 r., poz. 382), publicznych kolegiach pracowników służb społecznych. Zakres podmiotowy ustawy w brzmieniu relewanym dla rozpoznawanej sprawy, obejmuje także nauczycieli zatrudnionych w publicznych placówkach opiekuńczo – wychowawczych oraz ośrodkach adopcyjno – opiekuńczych działających na podstawie ustawy z dnia 29 listopada 1990 r. o pomocy społecznej (jednolity tekst: Dz.U. z 1998 r. Nr 64, poz. 414 ze zm.). Osoby te znalazły się w specyficznej sytuacji, gdy z dniem 1 stycznia 2004 r. weszły w życie przepisy art. 2 pkt 1 lit. a i b ustawy z dnia 27 czerwca 2003 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 137, poz. 1304), zachowujące moc obowiązującą Karty Nauczyciela wyłącznie wobec tych nauczycieli, wychowawców i innych pracowników pedagogicznych, którzy byli zatrudnieni w publicznych placówkach opiekuńczo – wychowawczych i ośrodkach adopcyjno – opiekuńczych przed dniem wejścia w życie ustawy zmieniającej, tj. przed dniem 1 stycznia 2004 r. Poza tą kategorią pracowników osoby zatrudnione w wymienionych placówkach i ośrodkach, poczynając od 1 stycznia 2004 r., nie podlegały już zatem przepisom Karty Nauczyciela. Natomiast z dniem 1 stycznia 2012 r. dokonano nowelizacji Karty Nauczyciela z mocy art. 204 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (jednolity tekst: Dz.U. z 2013 r., poz. 135 ze zm.), który uchylił art. 1 ust. 1a Karty Nauczyciela, wyłączając tym samym nauczycieli, wychowawców i innych pracowników pedagogicznych zatrudnionych w publicznych placówkach opiekuńczo – wychowawczych i ośrodkach adopcyjno – opiekuńczych z zakresu podmiotowego obowiązywania tego aktu. Na podstawie przepisów przejściowych

zawartych w art. 237 tej ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, przez okres dwóch lat od dnia wejścia w życie tego aktu (tj. do dnia 1 stycznia 2014 r.) przepisy Karty Nauczyciela były jeszcze stosowane w odniesieniu do nauczycieli zatrudnionych dotychczas w publicznych placówkach opiekuńczo – wychowawczych wsparcia dziennego i w publicznych całodobowych placówkach opiekuńczo – wychowawczych typu interwencyjnego. Po upływie tego terminu wymienione osoby utraciły status nauczyciela i stały się pracownikami samorządowymi w rozumieniu ustawy o pracownikach samorządowych.

Przepis art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela stanowi, że nauczyciele mający trzydziestoletni okres zatrudnienia, w tym 20 lat wykonywania pracy w szczególnym charakterze, zaś nauczyciele szkół, placówek, zakładów specjalnych oraz zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich - dwudziestopięcioletni okres zatrudnienia, w tym 20 lat wykonywania pracy w szczególnym charakterze w szkolnictwie specjalnym, mogą - po rozwiązaniu na swój wniosek stosunku pracy - przejść na emeryturę. Przepis ten określa zatem dwie grupy nauczycieli, którym przysługuje prawo do emerytury bez względu na wiek, po pierwsze - nauczycieli posiadających ogólny trzydziestoletni okres składkowy, nieskładkowy i uzupełniający, w tym 20-letni okres wykonywania pracy w szczególnym charakterze, oraz po drugie - nauczycieli ostatnio zatrudnionych w szkołach, placówkach, zakładach specjalnych oraz zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich, którzy legitymują się ogólnym dwudziestopięcioletnim okresem składkowym, nieskładkowym i uzupełniającym, w tym 20-letnim okresem wykonywania pracy w szczególnym charakterze w szkolnictwie specjalnym. Z uwagi na brzmienie art. 86 Karty Nauczyciela nie ma wątpliwości, że nauczyciel, którego definicję zawiera art. 3 pkt 1 w związku z art. 1 ust. 1 i 1a tej ustawy, zaliczany jest do pracowników wykonujących pracę w szczególnym charakterze w rozumieniu art. 88. Oznacza to, że art. 88 ust. 1 ustawy za pracę w szczególnym charakterze uznaje w każdym przypadku pracę nauczyciela, wychowawcy i innego pracownika pedagogicznego, niezależnie od tego czy była ona wykonywana w szkolnictwie specjalnym, czy też nie. Ostatnie zatrudnienie w szkole, placówce, zakładzie specjalnym, zakładzie poprawczym lub schronisku dla nieletnich oraz wykonywanie pracy w szczególnym charakterze (mówiąc ogólnie - pracy nauczycielskiej) w szkolnictwie specjalnym

przez wymagany okres ma natomiast znaczenie dla innego warunku nabycia prawa do emerytury bez względu na wiek, jakim jest legitymowanie się trzydziestoletnim lub dwudziestopięcioletnim łącznym okresem zatrudnienia (okresami składkowymi, nieskładkowymi i uzupełniającymi). Z taką zaś sytuacją mamy do czynienia w przedmiotowej sprawie. Ubezpieczona nie posiada bowiem ogólnego, trzydziestoletniego okresu zatrudnienia, zatem swoje uprawnienia do emerytury nauczycielskiej może wywodzić z drugiego, określonego w tym przepisie układu warunkującego, jakim jest dwudziestopięcioletni staż składkowy i nieskładkowy oraz 20-letni okres wykonywania pracy w szczególnym charakterze w szkolnictwie specjalnym.

Godzi się zauważyć, że art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela posługuje się określeniem szkół, placówek i zakładów specjalnych (nie definiując tych pojęć) poczynając od dnia wejścia ustawy w życie. Jak skonstatował Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z dnia 9 marca 2010 r., I UK 267/09 (M.P.Pr. 2010 nr 7, s. 382 – 387), znaczenia tych terminów należy zatem w pierwszym rzędzie poszukiwać na gruncie ówczesnego stanu prawnego. Obowiązująca wówczas ustawa z dnia 15 lipca 1961 r. o rozwoju systemu oświaty i wychowania (Dz.U. Nr 32, poz. 160 ze zm.) obejmowała swoim zakresem szkoły i inne placówki oświatowo-wychowawcze (rozdział II), w tym określone w podrozdziale 5 rozdziału II zatytułowanym „Szkoly i zakłady specjalne”, stanowiąc w art. 20, że kształcenie i wychowanie dzieci i młodocianych przewlekłe chorych, opóźnionych w rozwoju umysłowym i upośledzonych fizycznie lub umysłowo odbywa się w specjalnych przedszkolach, szkołach i oddziałach przy szkołach podstawowych lub ośrodkach szkolno-wychowawczych (ust. 1), a szkoły i zakłady specjalne zapewniają młodzieży opiekę wychowawczą, wiedzę w dostępnym dla niej zakresie oraz przygotowanie do odpowiedniego zawodu (ust. 2). Wydane na podstawie art. 36a ust. 1 pkt 1 tej ustawy rozporządzenie Ministra Oświaty i Wychowania z dnia 19 sierpnia 1987 r. w sprawie zasad tworzenia sieci szkolnej (Dz.U. Nr 26, poz. 149 ze zm.) w § 29 ust. 1 za szkoły specjalne i inne ośrodki kształcenia specjalnego uznawało przedszkola, szkoły podstawowe, szkoły przysposobienia do zawodu, zasadnicze szkoły zawodowe, licea ogólnokształcące, technika i licea zawodowe, klasy specjalne i specjalne oddziały przedszkolne oraz ośrodki szkolno-

wychowawcze organizowane dla młodzieży, która - stosownie do § 33 - nie miała możliwości realizowania obowiązku szkolnego lub dalszego kształcenia się w miejscu zamieszkania. Wskazówkę dla zdefiniowania zakładu specjalnego zawierał § 7 ust. 1 - wydanego na podstawie art. 4 ust. 2 dekretu z dnia 23 marca 1956 r. o obowiązku szkolnym (Dz.U. Nr 9, poz. 52 ze zm.) - rozporządzenia Ministra Oświaty i Wychowania z dnia 30 września 1974 r. w sprawie uznawania dzieci za niezdolne do nauki w normalnych szkołach podstawowych (Dz.U. Nr 39, poz. 233), zgodnie z którym orzeczenie kwalifikujące dziecko z odchyleniami do odpowiednich form kształcenia specjalnego stanowiło podstawę wydania decyzji administracyjnej o skierowaniu takiego dziecka do odpowiedniej klasy specjalnej, szkoły specjalnej (zakładu wychowawczego, leczniczo-wychowawczego, specjalnego ośrodka szkolno-wychowawczego) lub zarządzenia nauczania indywidualnego dziecka w domu. Należy więc uznać, że placówkami i zakładami specjalnymi w rozumieniu art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela były inne niż szkoły specjalne placówki oświatowo-wychowawcze (np. przedszkola) oraz zakłady specjalne, w tym zakłady wychowawcze, zakłady leczniczo-wychowawcze i specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze. W takim kontekście należy definiować te pojęcia również w aktualnie obowiązującym stanie prawnym.

Trzeba pamiętać, że szkolnictwo specjalne stanowi integralną część systemu oświaty. System oświaty można określić jako zbiór instytucji oświatowych mających na celu kształcenie, wychowanie i opiekę, między którymi zachodzą określone relacje i zależności. Ustawa o systemie oświaty już w artykule pierwszym określa cele systemu. Z treści tego przepisu można także wyinterpretować pewne zasady ogólne, dotyczące organizacji systemu i miejsca w nim poszczególnych elementów. Do zasad tych trzeba zaliczyć: 1/ powszechność kształcenia, wychowania i opieki, 2/ pomocniczą funkcję wychowawczą szkoły wobec rodziny, 3/ równość w dostępie do wykształcenia, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb z jednej strony dzieci niepełnosprawnych a z drugiej - szczególnie uzdolnionych. Jednocześnie art. 1 ustawy o systemie oświaty zawiera oprócz ogólnych zasad systemu oświaty pewne wytyczne i postulaty, których zakres nie jest zamknięty, a które to można określić jako standardy, według których powinien on działać. Do standardów tych ustawa zalicza między innymi zmniejszanie różnic warunków kształcenia, wychowania i

opieki między poszczególnymi regionami kraju oraz opiekę nad uczniami w trudnej sytuacji materialnej i życiowej.

Definicja systemu oświaty, jaką posłużył się ustawodawca, oparta jest na kryterium podmiotowym i wskazuje jedynie jednostki działające zgodnie z ustawą o systemie oświaty. Można uznać, iż choć lista podmiotów ma zamknięty charakter (*numerus clausus* podmiotów systemu oświaty), to jest ona zmienna w czasie i uzależniona od bieżącej polityki oświatowej państwa. Zgodnie z art. 2 ustawy o systemie oświaty, struktura tego systemu obejmuje: 1/ przedszkola, w tym, 2/ szkoły podstawowe, gimnazja i szkoły ponadgimnazjalne, w tym specjalne, 3/ placówki oświatowo – wychowawcze, 4/ placówki kształcenia ustawicznego, praktycznego oraz ośrodki dokształcania i doskonalenia zawodowego, 5/ placówki artystyczne/ogniska artystyczne, 6/ poradnie psychologiczno – pedagogiczne, w tym poradnie specjalistyczne, 7/ młodzieżowe ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii, specjalne ośrodki szkolno – wychowawcze dla dzieci i młodzieży wymagającej stosowania specjalnej organizacji nauki, metod pracy i wychowania, a także ośrodki, które umożliwiają dzieciom i młodzieży upośledzonym umysłowo ze sprzężonymi niepełnosprawnościami i upośledzonym umysłowo w stopniu głębokim realizację obowiązkowego odpowiednio: wychowania przedszkolnego, szkolnego, obowiązku nauki, 8/ placówki zapewniające opiekę i wychowanie uczniom w okresie pobierania nauki poza miejscem zamieszkania, 9/ zakłady kształcenia i placówki doskonalenia nauczycieli; 10/ biblioteki pedagogiczne, 11/ kolegia pracowników służb społecznych.

Wskazane w art. 1 ustawy o systemie oświaty cele tego systemu realizują także placówki opiekuńczo – wychowawcze. Podmioty te do pomocy społecznej przeszły właśnie z systemu oświaty wraz z reformą ustrojową państwa i zostały przekazane powiatom jako ich zadania własne. W przypadku niemożności zapewnienia dziecku opieki i wychowania w rodzinie naturalnej lub zastępczej, dziecko kieruje się do placówki opiekuńczo – wychowawczej. Z perspektywy dziecka placówki te zapewniają mu opiekę i wychowanie, czyli podejmują działania ukierunkowane na nie, a dodatkowo dziecko ma prawo oczekiwać, że placówki te, jako podmioty działające w imieniu państwa, umożliwią mu zaspokojenie potrzeb życiowych. Placówki opiekuńczo – wychowawcze mogą być całodobowe lub też

być placówkami wsparcia dziennego. Całodobowe placówki opiekuńczo – wychowawcze są to jednostki organizacyjne pomocy społecznej nastawione na zapewnienie opieki dzieciom, które częściowo pozbawione są opieki rodzicielskiej, natomiast placówki opiekuńczo – wychowawcze wsparcia dziennego tworzone są w celu wsparcia funkcji opiekuńczej rodziny.

Przepis art. 33l ust. 1 ustawy z dnia 29 listopada 1990 r. o pomocy społecznej (jednolity tekst: Dz.U. z 1998 r. Nr 64, poz. 414 ze zm.) stanowił, że placówki opiekuńczo – wychowawcze zapewniają dziecku całodobową ciągłą lub okresową albo dzienną opiekę i wychowanie oraz zaspokajają jego niezbędne potrzeby bytowe, rozwojowe, w tym emocjonalne, społeczne, religijne, a także korzystanie z przysługujących na podstawie odrębnych przepisów świadczeń zdrowotnych i kształcenia. Wydane z upoważnienia art. 33k ust. 9 tej ustawy rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 1 września 2000 r. w sprawie placówek opiekuńczo – wychowawczych (Dz.U. Nr 80, poz. 900 ze zm.) wyodrębniając w § 3 ust. 1 i 2 placówki wsparcia dziennego, interwencyjne, rodzinne, socjalizacyjne i resocjalizacyjne oraz przewidując możliwość ich specjalizowania się w opiece nad dziećmi o szczególnych potrzebach, nakazało w § 6 ust. 1 kierowanie się w realizacji zaspokajania potrzeb dziecka, o jakich mowa w art. 33l ust. 1 ustawy o systemie oświaty, między innymi potrzebą wyrównywania deficytów rozwojowych dziecka, koniecznością wspierania rozwoju dziecka przez umożliwienie kształcenia, rozwoju zainteresowań i indywidualizowanie oddziaływań wychowawczych, potrzebą działań przygotowujących do samodzielnego życia. W ramach realizacji powyższych zadań między innymi nałożono na: 1/ placówki wsparcia dziennego - obowiązek prowadzenia zajęć korekcyjnych, kompensacyjnych i logopedycznych, indywidualnych programów korekcyjnych, pomoc w nauce, organizację czasu wolnego, rozwój zainteresowań, organizację zabaw i zajęć sportowych (§ 14 ust. 1 pkt 2, 3, 4, 5 i 7); 2/ placówki interwencyjne - obowiązek zaspokajania indywidualnych potrzeb edukacyjnych dziecka, umożliwienie mu wyrównywania opóźnień szkolnych i kontynuowanie nauki na odpowiednim poziomie (§ 15 ust. 3); 3/ placówki rodzinne - obowiązek zapewnienia dzieciom kształcenia, wyrównywania opóźnień rozwojowych i szkolnych (§ 16 ust. 1 pkt 4); 4/ placówki socjalizacyjne - obowiązek prowadzenia zajęć socjalizujących,

korekcyjnych, kompensacyjnych, logopedycznych, resocjalizujących, terapeutycznych rekompensujących brak wychowania w środowisku rodzinnym i przygotowujących do życia społecznego, a dla dzieci niepełnosprawnych – odpowiedniej rehabilitacji i zajęć specjalistycznych, jak również zapewnienia dzieciom kształcenia, wyrównywania opóźnień rozwojowych i szkolnych (§ 17 ust. 2 i 3) i 5/ placówki resocjalizacyjne - obowiązek zapewnienia możliwości indywidualnego oddziaływania na dzieci niedostosowane społecznie odpowiednio do ich osobowości i potrzeb wychowawczych oraz zapewnienia kształcenia dzieci na poziomie ogólnokształcącym i zawodowym, udział w szczególności w życiu kulturalnym, sportowym, społecznym i wdrażanie do pracy (§ 18 ust. 1 pkt 1 i 2). W zakresie standardów wychowania i opieki placówki te powinny były zapewnić dzieciom wyrównywanie deficytów rozwojowych (§ 35 pkt 11), a w zakresie standardu świadczonych usług – zapewnić dzieciom dostęp do nauki oraz pomoc w nauce, także przez udział w zajęciach wyrównawczych (§ 40 ust. 3 pkt 1 i 2).

Podobnie kwestie te normuje art. 80 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. z 2004 r. Nr 64, poz. 593 ze zm.), statuuje trzy typy całodobowych placówek opiekuńczo – wychowawczych: interwencyjne, rodzinne i socjalizacyjne (ust. 1), z możliwością łączenia działań interwencyjnych, socjalizacyjnych i innych na rzecz pomocy dziecku i rodzinie w formie placówki wielofunkcyjnej (ust. 2). Zadaniem tych placówek jest zapewnienie dziecku całodobowej ciągłej lub okresowej opieki i wychowania oraz zaspokajanie jego niezbędnych potrzeb bytowych, rozwojowych, w tym emocjonalnych, społecznych, religijnych, a także zapewnienie korzystania z przysługujących na podstawie odrębnych przepisów świadczeń zdrowotnych i kształcenia.

W wydanym na podstawie art. 81 ust. 10 ustawy rozporządzeniu Ministra Polityki Społecznej z dnia 14 lutego 2005 r. w sprawie placówek opiekuńczo – wychowawczych (Dz.U. Nr 37, poz. 331), pod pojęciem całodobowej opieki rozumiano wspieranie rodziny przez objęcie dziecka działaniami wychowawczymi, opiekuńczymi i edukacyjnymi (§ 2 pkt 3), z możliwością specjalizacji w opiece nad dziećmi o szczególnych potrzebach, także dziećmi niepełnosprawnymi (§ 3 ust. 2 i 3). Realizacja ustawowych zadań wiązała się między innymi: 1/ w przypadku placówek interwencyjnych – z obowiązkiem zapewnienia dziecku dostępu do

kształcenia dostosowanego do jego wieku i możliwości rozwojowych, dostępu do pomocy psychologiczno – pedagogicznej odpowiedniej do zaburzeń i odchyłeń rozwojowych lub specyficznych trudności w uczeniu się (§ 4 ust. 1 pkt 2 i 4); 2/ w przypadku placówek rodzinnych – z obowiązkiem zapewnienia dziecku kształcenia, wyrównywania opóźnień rozwojowych i szkolnych (§ 5 pkt 4); 3/ w przypadku placówek socjalizacyjnych – z obowiązkiem zapewnienia dziecku zajęć wychowawczych, korekcyjnych, kompensacyjnych, logopedycznych, terapeutycznych, rekompensujących brak wychowania w rodzinie i przygotowujących do życia społecznego, a dzieciom niepełnosprawnym – odpowiednią rehabilitację i zajęcia specjalistyczne, zapewnienie dziecku kształcenia, wyrównywania opóźnień rozwojowych i szkolnych (§ 6 pkt 2 i 3); 4/ w przypadku placówek wielofunkcyjnych - z obowiązkiem zapewnienia dziecku dziennej i całodobowej opieki oraz wychowania, realizując zadania przewidziane dla placówki opiekuńczo – wychowawczej wsparcia dziennego, typu interwencyjnego i socjalizacyjnego, a także łącząc dzienne i całodobowe działania terapeutyczne, interwencyjne i socjalizacyjne skierowane na dziecko i rodzinę (§ 7 ust. 1).

Analogiczne problematykę tę uregulowano w kolejnym rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 października 2007 r. w sprawie placówek opiekuńczo – wychowawczych (Dz.U. Nr 201, poz. 1455). W jego § 2 pkt 1 i 3 zdefiniowano całodobową opieką jako zaspokajanie potrzeb życiowych dziecka zgodnie z ustalonym w tym akcie standardem opieki i wychowania oraz standardami usług opiekuńczo – wychowawczych, jeżeli potrzeby te stale lub okresowo nie mogą być zaspokojone w domu rodzinnym, natomiast dzienna opiekę – jako wspieranie rodziny przez objęcie dziecka działaniami wychowawczymi, opiekuńczymi i edukacyjnymi. Na poszczególne typy placówek nałożono między innymi: 1/ w przypadku placówek interwencyjnych – obowiązek zapewnienia dziecku dostępu do kształcenia dostosowanego do jego wieku i możliwości rozwojowych oraz dostępu do pomocy psychologiczno – pedagogicznej odpowiedniej do zaburzeń i odchyłeń rozwojowych lub specyficznych trudności w uczeniu się (§ 4 ust. 1 pkt 2 i 4); 2/ w przypadku placówek rodzinnych – zapewnienia dziecku kształcenia, wyrównywania opóźnień rozwojowych i szkolnych

(§ 5 pkt 4); 3/ w przypadku placówek socjalizacyjnych – zapewnienia dziecku zajęć wychowawczych, korekcyjnych, kompensacyjnych, logopedycznych, terapeutycznych, rekompensujących braki w wychowaniu w rodzinie i przygotowujących do życia społecznego, a dzieciom niepełnosprawnym – odpowiednią rehabilitację i zajęcia specjalistyczne, a także zapewnienie dziecku kształcenia, wyrównywania opóźnień rozwojowych i szkolnych (§ 6 pkt 2 i 3); 4 w przypadku placówek wielofunkcyjnych - zapewnienia dziecku dziennej i całodobowej opieki oraz wychowania, realizując zadania przewidziane dla placówki opiekuńczo – wychowawczej wsparcia dziennego, typu interwencyjnego i socjalizacyjnego, a także łącząc dzienne i całodobowe działania terapeutyczne, interwencyjne i socjalizacyjne skierowane na dziecko i jego rodzinę (§ 7 ust. 1). Placówki te realizują z dzieckiem indywidualny plan pracy, opracowany przez wychowawcę przy udziale dziecka i w porozumieniu z psychologiem, pedagogiem, pracownikiem socjalnym, a także innymi specjalistami. Plan ten sporządzany jest na podstawie informacji dotyczących dziecka i zgromadzonych w dokumentach przekazanych placówce. Powinien on uwzględniać wiek, możliwości psychofizyczne dziecka, jego sytuację rodzinną i przebieg procesu przygotowania dziecka do samodzielności (§ 12 i § 26 ust. 1 pkt 1). Całodobowe placówki opiekuńczo – wychowawcze mają przy tym zadanie zapewnienia dzieciom dostępu do zajęć wychowawczych, kompensacyjnych, terapeutycznych i rewalidacyjnych, dostępu do nauki w szkołach poza placówką lub na terenie placówki albo w systemie nauczania indywidualnego oraz pomoc w nauce, w szczególności przy odrabianiu zadań domowych, i w miarę potrzeby przez udział w zajęciach wyrównawczych (§ 27 ust. 1 pkt 3, 9 i 10). Podobnie zadaniem placówek wsparcia dziennego jest pomoc w nauce, a w przypadku specjalistycznych placówek wsparcia dziennego – również prowadzenie zajęć socjoterapeutycznych oraz oddziaływanie terapeutyczne, korekcyjne, kompensacyjne i logopedyczne, a także prowadzenie indywidualnych programów korekcyjnych, kompensacyjnych i logopedycznych (§ 28 ust. 1 i 2). Wszelkie placówki opiekuńczo – wychowawcze powinny też stwarzać warunki do wyrównywania deficytów rozwojowych dziecka (§ 32 pkt 13).

W konsekwencji tak ukształtowanego systemu oświaty, jego celów i zasad działalności, ustawodawca odpowiednio zdefiniował w art. 3 pkt 1a ppkt a i b ustawy o systemie oświaty pojęcie szkoły i oddziału specjalnego. Zgodnie z treścią tego przepisu w jego brzmieniu obowiązującym w dacie złożenia przez skarżącą wniosku emerytalnego, przez szkołę specjalną lub oddział specjalny należy rozumieć odpowiednio: 1/ szkołę lub oddział dla uczniów posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, zorganizowane zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 71b ust. 7 pkt 2 ustawy i 2/ szkołę lub oddział zorganizowane w podmiocie leczniczym, o którym mowa w przepisach o działalności leczniczej, oraz w jednostce pomocy społecznej, w celu kształcenia dzieci i młodzieży przebywających w tym podmiocie lub jednostce, w których stosuje się odpowiednią organizację kształcenia oraz specjalne działania opiekuńczo – wychowawcze, zorganizowane zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 71c ust. 2 ustawy. Podobna definicja zamieszczona jest w art. 4 pkt 1 obecnie obowiązującej ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (Dz.U. z 2017 r., poz. 59).

W świetle art. 71b ust. 1 ustawy o systemie oświaty, kształceniem specjalnym objęto dzieci i młodzież niepełnosprawne, niedostosowane społecznie i zagrożone niedostosowaniem społecznym, wymagające specjalnej organizacji nauki i metod pracy. Kształcenie to może być prowadzone w formie nauki odpowiednio w przedszkolach i szkołach ogólnodostępnych, przedszkolach i szkołach lub oddziałach integracyjnych, przedszkolach i szkołach lub oddziałach specjalnych, innych formach wychowania przedszkolnego i ośrodkach, o których mowa w art. 2 pkt 5 ustawy, tj. młodzieżowych ośrodkach wychowawczych, młodzieżowych ośrodkach socjoterapii, specjalnych ośrodkach szkolno – wychowawczych, specjalnych ośrodkach wychowawczych oraz ośrodkach rewalidacyjno - wychowawczych. Pojęcia niepełnosprawności i niedostosowania społecznego są w różnym stopniu definiowane prawnie: w przypadku niepełnosprawności odpowiednie definicje można konstruować w oparciu o przepisy ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnieniu osób niepełnosprawnych, natomiast niedostosowanie społeczne pozostaje określeniem zaczerpniętym z języka psychologii i nauk społecznych (socjologii, pedagogiki,

psychologii rozwojowej) i należy je kojarzyć z zaburzeniami charakterologicznymi na tle rozwojowym, czego przejawem jest naruszanie norm społecznych oraz prawnych. Obowiązkiem wszystkich szkół i placówek - nie tylko prowadzących szkolenie specjalne – jest uwzględnianie indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz predyspozycji dzieci i młodzieży. Niektórym z nich system oświaty musi jednak stwarzać dalej idące udogodnienia w celu korzystania z konstytucyjnego prawa do nauki, tak aby dążyć do zintegrowania ze społeczeństwem. Pojęcie kształcenia specjalnego obejmuje zatem nie tylko specjalnie dostosowany program nauczania, wychowania i opieki, lecz wszelkie formy umożliwiające uczniom (wychowankom) trwale lub czasowo niepełnosprawnym albo zagrożonym nieprzystosowaniem, realizowanie zindywidualizowanego procesu kształcenia, form i programów nauczania lub uczestnictwa w zajęciach rewalidacyjnych. Kształceniem specjalnym obejmuje się dzieci i młodzież, które z uwagi na niepełnosprawność lub niedostosowanie społeczne nie są zdolne do udziału w procesie kształcenia organizowanym na zwykłych zasadach, dotyczących ogółu uczniów. Przy ocenie potrzeby objęcia ucznia kształceniem specjalnym znaczenie ma przede wszystkim stopień jego indywidualnych możliwości i potrzeb edukacyjnych.

Sposób organizacji tak rozumianego szkolnictwa specjalnego regulowały wydane na podstawie delegacji ustawowej art. 71b ust. 7 pkt 2 ustawy o systemie oświaty kolejno: zarządzenie nr 29 Ministra Edukacji Narodowej z dnia 4 października 1993 r. w sprawie zasad organizowania opieki nad uczniami niepełnosprawnymi, ich kształcenia w ogólnodostępnych i integracyjnych publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach oraz organizacji kształcenia specjalnego (Dz. Urz. MEN z 1993 r. Nr 9, poz. 36 ze zm.), rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 18 stycznia 2005 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej oraz niedostosowanej społecznie w specjalnych przedszkolach, szkołach i oddziałach oraz ośrodkach (Dz.U. z 2005 r. Nr 19, poz. 166) i rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r. sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w przedszkolach, szkołach i

oddziałach ogólnodostępnych lub integracyjnych (jednolity tekst: Dz.U. z 2014 r., poz. 414).

Co do drugiej kategorii szkół i oddziałów specjalnych, o jakich mowa w art. 3 pkt 1a ppkt b ustawy o systemie oświaty, organizowanych w podmiotach leczniczych i jednostkach pomocy społecznej, warto zauważyć, że już wspomniane zarządzenie nr 29 Ministra Edukacji Narodowej z dnia 4 października 1993 r. w sprawie zasad organizowania opieki nad uczniami niepełnosprawnymi, ich kształcenia w ogólnodostępnych i integracyjnych publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach oraz organizacji kształcenia specjalnego (Dz. Urz. MEN z 1993 r. Nr 9, poz. 36 ze zm.) przewidywało w § 19 ust. 2, 4 i 8 zapewnienie dzieciom i młodzieży niepełnosprawnym przebywającym w domach pomocy społecznej naukę stosownie do potrzeb w oddziałach szkolnych i przedszkolnych, a także możliwość tworzenia w tych placówkach specjalnych oddziałów przedszkolnych i szkolnych oraz zespołów klasowych, jak również przedszkoli specjalnych, szkół podstawowych specjalnych i szkół ponadpodstawowych specjalnych. Kwestie te unormowano następnie w kolejnych aktach wykonawczych do ustawy wydanych na podstawie art. 71c ust. 2: rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 27 lutego 2003 r. w sprawie organizacji kształcenia oraz warunków i form realizacji specjalnych działań opiekuńczo – wychowawczych w szkołach specjalnych zorganizowanych w zakładach opieki zdrowotnej i jednostkach pomocy społecznej (Dz.U. z 2003 r. Nr 51, poz. 446) i rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 8 marca 2013 r. w sprawie organizacji kształcenia oraz warunków i form realizacji specjalnych działań opiekuńczo – wychowawczych w przedszkolach i szkołach specjalnych, zorganizowanych w podmiotach leczniczych i jednostkach pomocy społecznej (Dz.U. z 2013 r., poz. 380). Zgodnie z § 5 i 6 pierwszego z wymienionych rozporządzeń wykonawczych, kształcenie w szkołach specjalnych zorganizowanych w jednostkach pomocy społecznej, w tym w placówkach opiekuńczo – wychowawczych (wsparcia dziennego, interwencyjnych i resocjalizacyjnych) oraz domach pomocy społecznej organizuje się w czasie uzgodnionym z dyrektorem jednostki, odpowiednio do wskazań zespołów terapeutyczno – opiekuńczych. Przewidziano też prowadzenie specjalnych działań opiekuńczo – wychowawczych,

w szczególności w formach indywidualnych programów terapeutycznych i resocjalizacyjnych, zajęć rozwijających zainteresowania i uzdolnienia uczniów (np. czytelniczych, plastycznych, teatralnych, wokalnie – muzycznych) oraz gier, zabaw, zajęć sportowych, turystycznych i krajoznawczych. W jednostkach tych mogły być organizowane specjalne przedszkola oraz szkoły podstawowe, gimnazja i szkoły ponadgimnazjalne, realizujące programy wychowawcze zgodnie z podstawą programową wychowania przedszkolnego oraz podstawami programowymi kształcenia ogólnego i ramowymi planami nauczania przewidzianymi dla danego typu szkoły.

Podobnie § 9 i 11 drugiego z wymienionych rozporządzeń wykonawczych przewiduje możliwość organizowania w jednostkach pomocy społecznej przedszkoli specjalnych, szkół podstawowych specjalnych, gimnazjów specjalnych oraz szkół ponadgimnazjalnych specjalnych, zapewniających uczniom kształcenie oraz specjalne działania opiekuńczo – wychowawcze organizowane w czasie uzgodnionym z kierownikiem jednostki, a w przypadku przedszkoli i szkół zorganizowanych w domach pomocy społecznej – także z uwzględnieniem wskazań zespołów terapeutyczno – opiekuńczych. Realizują one programy wychowania przedszkolnego uwzględniające podstawę programową wychowania przedszkolnego oraz programy nauczania uwzględniające podstawę programową kształcenia ogólnego dla danego etapu edukacyjnego i ramowe plany nauczania szkół, do których uczniowie uczęszczali przed przyjęciem do jednostki, a uczniom posiadającym orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego zapewniają kształcenie, wychowanie i opiekę zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 71b ust. 7 pkt 2 ustawy o systemie oświaty. Przepis § 12 rozporządzenia stanowi o organizowaniu w jednostkach pomocy społecznej specjalnych działań opiekuńczo – wychowawczych w celu zaspokojenia potrzeb edukacyjnych i rozwojowych uczniów oraz zagospodarowania ich czasu wolnego, realizowanych w szczególności w formie zajęć rozwijających zainteresowania i uzdolnienia uczniów, w tym zajęć czytelniczych, plastycznych, teatralnych, wokalnie – muzycznych, a także gier i zabaw oraz zajęć sportowych, turystycznych i krajoznawczych.

W kontekście przytoczonych unormowań ustawy o systemie oświaty i aktów wykonawczych do niej, nie ma racji Sąd Apelacyjny czyniąc koronnym argumentem

za odmową uznania okresu zatrudnienia skarżącej w Domu Dziecka [...] w K. za okres pracy w szkolnictwie specjalnym z uwagi na status tej placówki, jako wielofunkcyjnej placówki socjalizacyjno-interwencyjnej w rozumieniu § 7 rozporządzenia Ministra Polityki Społecznej z dnia 14 lutego 2005 r. w sprawie placówek opiekuńczo-wychowawczych (Dz.U. Nr 37, poz. 331), albowiem również w tego typu podmiotach na podstawie przepisów rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 27 lutego 2003 r. w sprawie organizacji kształcenia oraz warunków i form realizacji specjalnych działań opiekuńczo – wychowawczych w szkołach specjalnych zorganizowanych w zakładach opieki zdrowotnej i jednostkach pomocy społecznej (Dz.U. z 2003 r. Nr 51, poz. 446) i rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 8 marca 2013 r. w sprawie organizacji kształcenia oraz warunków i form realizacji specjalnych działań opiekuńczo – wychowawczych w przedszkolach i szkołach specjalnych, zorganizowanych w podmiotach leczniczych i jednostkach pomocy społecznej (Dz.U. z 2013 r., poz. 380) mogły być tworzone szkoły i oddziały specjalne, o jakich mowa w art. 3 pkt 1b ustawy o systemie oświaty, dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej, niedostosowanej społecznie i zagrożonej niedostosowaniem społecznym, wymagającej specjalnej organizacji nauki i metod pracy. Także te placówki mogą prowadzić kształcenie specjalne w podanym wyżej, szerokim rozumieniu tego pojęcia, obejmujące specjalnie dostosowany program nauczania, wychowania i opieki, umożliwiające uczniom (wychowankom) realizowanie zindywidualizowanego procesu kształcenia oraz uczestnictwa w zajęciach rewalidacyjnych.

Podzielając kasacyjny zarzut naruszenia prawa materialnego przy ferowaniu zaskarżonego wyroku, Sąd Najwyższy z mocy art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. oraz art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c. orzekł jak w sentencji.